

OKUL MÜDÜRLERİNİN ÖĞRETİMSEL LİDERLİK DAVRANIŞLARINI GÖSTERME DÜZEYLERİNE İLİŞKİN SINIF VE BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİ: BİR META-ANALİZ

Dr. Ali Kış
İnönü Üniversitesi
ali.kis@inonu.edu.tr

Yrd. Doç.Dr. Necdet Konan
İnönü Üniversitesi
necdet.konan@inonu.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını gösterme düzeylerine ilişkin sınıf ve branş öğretmen görüşlerinin etki büyüklüklerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için eğitim bilimleri alanında son yıllarda giderek artan şekilde kullanılmaya başlanan meta-analiz yöntemi tercih edilmiştir. 126 çalışma içerisinden araştırmaya dahil edilme kriterlerine uyan 16 çalışmada toplam örneklem sayısı 7.313 olup, 4.068'i sınıf öğretmeni ve 3.245'i branş öğretmenidir. Ayrıca, birincil araştırmalarda değerlendirmeye katılmayan moderatör değişkenler de bu araştırmada analiz edilmiştir. Bu değişkenler uygulama bölgesi, yayın türü, örneklem içeriği, uygulama düzeyi ve kullanılan ölçektir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin branş değişkenine göre sınıf öğretmenleri lehine önemsiz düzeyde ($d=0.06$) bir etki büyüklüğü belirlenmiştir. Moderatör analizleri sonucunda ise yayın türü ve örneklem içeriği analizlerinde istatistiksel anlamlı fark belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Öğretimsel liderlik, Meta-analiz, Müdür, Öğretmen.

THE VIEWS OF CLASSROOM AND BRANCH TEACHERS ON LEVELS OF PRINCIPALS' INSTRUCTIONAL LEADERSHIP BEHAVIOURS: A META-ANALYSIS

Abstract

The aim of this study is to do a meta-analysis concerning the views of classroom and branch teachers on levels of school principals' instructional leadership behaviours. Meta-analysis method, named as the analysis of the analysis, has been increasingly used in social sciences literature in recent years. Using standardized mean difference as effect size type, it was determined the effect sizes concerning the views of classroom and branch teachers on levels of school principals' instructional leadership behaviours. As a result of literature review, it was revealed that total 126 studies were done as doctoral thesis, master thesis, article and conference proceeding. From these studies, 16 studies were included into the study since they met the inclusion criteria and having data concerning branch variable. The sample of the study consists of 7.313 participants, 4.068 classroom and 3.245 branch teachers. According to the results of the study, it was found that there is a positive and statistically significant effect size favouring classroom teachers $d=0,054$ [0,007 / 0,101] in fixed effect model and $d=0,062$ [-0,001 / 0,125] for random effect model, but not statistically significant. Negligible level difference between the views of classroom and branch teachers on instructional leadership of principals indicates for future research that this variable should not be used as a variable anymore. Also some implications and recommendations were discussed.

Key Words: Meta-analysis, instructional leadership, principal, teacher.

GİRİŞ

Neredeyse tüm alanlarda çok hızlı ilerlemelerin ve değişimlerin görüldüğü 20. yy'da liderlik, yönetim alanında yoğun bilimsel çalışmaların yapıldığı en önemli konuların başında gelmektedir. Bu yüzyılda değişik alanlarda hem kuramcılar hem de uygulayıcılar liderliğin çözümlenmesi için yoğun çaba harcamışlardır (Erçetin, 2000: 3). Ancak çağdaş liderlik araştırmacılarına göre, liderlik dünyadaki en çok gözlenen ama en az anlaşılan olgulardan biridir (Evers ve Lakomski, 1996: 77). Liderlik en geniş tanımıyla, bir grubun üyelerinin tüm içsel ve dışsal olayların yorumunu, amaç seçimini, her türlü aktivitelerin düzenlenmesini, bireysel güdü ve yeteneklerini, bireylerarası güç ilişkilerini ve ortak yönlerini etkileyen sosyal bir süreçtir (Hoy ve Miskel, 2010: 377). Liderlik, yönetim bilimiyle ilgili alanyazında olduğu kadar eğitim yönetimi alanında da üzerinde çok çalışılan konulardan biridir. 1900'lü yıllardan itibaren bir bilim dalı olarak gelişmeye başlayan yönetim biliminin öncülleriyle başlayarak liderlikle ilgili çeşitli tanımlar yapılmış, bazı kuramlar ve modeller geliştirilmiştir. Yine de bu kavramın tanımı konusunda yönetim bilimciler arasında da genel bir uzlaşma sağlanamamıştır (Şişman, 2004: 2). Özellikle gelişmiş ülkelerde 20. yy'ın son yarısından itibaren ayrı bir alan olarak gelişmeye başlayan eğitim yönetimi alanında da geçmişten bugüne liderlik ve bu bağlamda eğitim yöneticilerinin liderliği konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Liderlikle ilgili olarak alanyazında yüzlerce tanım yapılmıştır. Liderlikle ilgili olarak konu üzerinde çalışanlar tarafından 350'den fazla yapılan tanımdan söz edilmektedir. Son yıllarda ise liderlikle ilgili her geçen gün gündeme gelen yeni bazı kavramlaştırmalara bağlı olarak sürekli yeni liderlik tanımları yapılmaktadır (Şişman, 2004: 3). Bunlardan biri de öğretimsel liderliktir.

Sürekli ve çok hızlı bir değişimin olduğu günümüzde etkili bir okulun ve çalışanlarının ortaya çıkabilmesi için gerekli olan şeylerden biri de okul yöneticilerinin etkili liderlik rolünü oynamalarıdır. Çünkü birçok görev ve sorumluluğu olmakla birlikte okul yöneticisinin temel sorumluluğu, kendisini değil okulunu ön planda tutmak ve önceden belirlenmiş amaçlara göre yaşatmaktır. Okul yöneticisi, örgütün üstünde değil, onun içinde ve bir parçasıdır (Bursalioğlu, 1994: 15). Okul yöneticisinin sergileyeceği liderlik davranışları bu misyonu gerçekleştirmede çok önemlidir.

Bir toplumda eğitimin dinamik yapısı gereği, düşünceler, stratejiler ve inançlar sürekli olarak değiştiği için, okul yöneticisi de, değişen toplum yapısına uyum sağlamak zorundadır. Çünkü toplumun beklentilerini karşılayamayan bir okulun etkili olması mümkün değildir. Ancak öğretimsel liderlik ile toplumsal değişme beklentileri karşılanabilir. Öğretimsel liderliğin alanı ise oldukça geniştir. Bunlar okul yöneticisinin sınıftaki öğretimsel etkililiği sağlamada kullandığı kararlar, stratejiler, yöntemler ve felsefeden oluşur. Her meslekte yaşanan büyük değişme, büyük ölçüde çevresel isteklere cevap verme kaygısından ileri gelmektedir. Günümüzün değişim ortamında öğretimsel liderliğin kazandığı mesleki geçerlik ve imaj da tartışılmaya başlanmıştır. Öğretimsel liderliğin kavramsal ve uygulama sınırlılıkları, uzun vadede bu rolün önceliğini tartışılabilir hale getirmiştir. Bunun yanında dünya eğitim sistemlerini etkileyen güçlü çevresel değişmeler, öğretimsel liderlik rolünün yeniden biçimlendirilmesini gerektirmektedir (Çelik, 2007: 43).

Öğretimsel liderliği kavramlaştırmada en çok kullanılan yaklaşımlardan biri, etkili okul konusuyla ilgili araştırmaların gözden geçirilerek etkili okul müdürlerinin sıklıkla gözlenen özelliklerinin belirlenmesidir. Bu çalışmalardan yola çıkarak öğretimsel liderlikle ilgili araştırmalarda kullanılmak üzere bazı ölçekler geliştirilmeye çalışılmıştır. Hazırlanan bu ölçekler, müdür, öğretmen ve denetçi gibi okulla ilgili olan farklı gruplara uygulanarak okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları ölçülmeye çalışılmıştır (Şişman, 2004: 60). Nicel araştırma yöntemlerine bağlı olarak yapılan araştırmalarda en çok kullanılan tekniklerden biri, öğretimsel liderlik davranışlarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilen anket ve ölçeklerdir. Bu anket ve ölçeklerde, öğretimsel liderlik davranışları, okul müdürü, öğretmenler veya iki grubu da kapsayan bakış açılarından belirlenmeye çalışılmıştır (Hallinger ve Murphy, 1985; Krug, 1992).

Eğitim yönetimi alanında 1980'li yıllardan bu yana yapılan araştırmalar, okul müdürünün liderlik davranışlarının, örgütsel değişme, okulun geliştirilmesi ve iyileştirilmesi sürecinde kritik bir öneme sahip olduğunu göstermiştir (Şişman, 2004: 49). Diğer taraftan bazı araştırmalarda müdürlerle ilgili bireysel özellikler olarak cinsiyet, öğrenim düzeyi, denetim odağı, liderlik biçimi gibi birtakım değişkenlerle okulun çıktıları arasında da bazı ilişkiler aranmıştır. Ancak bu türden araştırmalarda, okul çevresiyle ilgili diğer bazı değişkenlerin etkisi pek

hesaba katılmamıştır. Dolayısıyla bu tür araştırmalarda birbirine benzer bazı sonuçlara ulaşılabildiği gibi birbiriyle çelişen sonuçlara da ulaşılmıştır (Şişman, 2004: 31). Araştırmalar, öğretimsel liderliğin, çeşitli durumsal faktör ve koşullara bağlı olarak oldukça karmaşık bir rol olduğunu göstermektedir (Hallinger ve Murphy, 1990: 91).

Örgütsel yaşamda birçok liderlik tipi tanımlamaları yapılmasına rağmen, öğretimsel liderliği tüm diğer liderlik yaklaşımlarından ayıran şey, onun eğitim kurumlarına özgü oluşudur. Alanyazında öğretimsel liderlik ile ilgili nitel ve nicel yöntemle birçok çalışma yapılmıştır. Örgütsel yaşama ait birçok konu öğretimsel liderlik bağlamında araştırma konusu yapılmıştır. Türkiye’de öğretimsel liderlikle ilişkili olarak yapılmış araştırma konularından bazıları şunlardır: Karar verme stratejileri ve problem çözme becerileri (Arın, 2006; G.Kaya, 2008), örgütsel vatandaşlık (Çelik, 2010), öğretmenlerin öz yeterlikleri (Derbedek, 2008), öğretmenlerin motivasyonları (Ergen, 2009), iş tatmini (Gezici, 2007), iletişim tarzları (Gürsun, 2007), durumsal liderlik biçimleri (Sönmez, 2010), örgüt iklimi (Tahaoğlu, 2007), etkili okul (Yılmaz, 2010), öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları (Yüce, 2010), öğretmenlerin mesleki tükenmişliği (Arslan, 2007), öğretmenlerin mesleki gelişimi (İnceler, 2005), duygusal zeka (Tıkr, 2005). Ayrıca okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını, yönetici ve öğretmen algılarına göre belirlemeye dönük olarak yapılan birçok araştırma sonucunda da tam olarak bir sonuç birlikteliği gözükmemektedir. Bazı araştırmalar okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını “yüksek düzeyde” bazıları ise “orta” ya da “az düzeyde” gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Hatta araştırmalarda öğretimsel liderliğin boyutları açısından daha çelişkili bulgulara da rastlanmaktadır. Bununla birlikte, araştırmaların görev ünvanı, cinsiyet, öğrenim düzeyi, mesleki kıdem, okul büyüklüğü ve yaş vb. gibi bağımsız değişkenler açısından da farklı bulguları vardır. Bir araştırma bir değişken açısından anlamlı farklılık bulamazken diğer araştırmada anlamlı farklılık bulunmuştur (Akdağ, 2009; Aksoy, 2006; Argon ve Mercan, 2009; Arın, 2006; Arslan, 2009; Çelik, 2010; Demiral, 2007; Derbedek, 2008; Dönmez, 2008; Ergen, 2009; Gökkyer, 2004; Gülbahar, 2010; Gürsun, 2007; İnandı ve Özkan, 2006; İnceler, 2005; Karatay, 2011, Kaya, G., 2008; Kaya, Ö., 2008; Önder, 2010; Sağır, 2011; Sönmez, 2010; Sözüeroğlu, 2006; Tahaoğlu, 2007; Yılmaz, 2010; Yüce, 2010). Tüm bu sonuçlar sistematik sentezleme ile bir bütün olarak değerlendirildiğinde, öğretimsel liderliğin daha fazla anlaşılmasına katkı yapacaktır.

Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını gösterme düzeylerine ilişkin sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerinin etki büyüklüklerini belirlemek bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Bu meta-analize dahil edilen 16 adet çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, benzerlikler olduğu gibi farklılıklara da rastlanmaktadır. Yöneticilerin öğretimsel liderlik davranışlarına yönelik yapılan araştırmaların sonuçlarının sentezlenmesi, hem uygulayıcılar hem de araştırmacılar için bu konuya ilişkin büyük resmin ortaya çıkarılması, sadece bu araştırmaların son durumunu ortaya koymayacak aynı zamanda yeni araştırmalar için stratejik olarak yön belirlenmesine de katkı yapabilecektir.

Alanyazın incelendiğinde öğretimsel liderliği meta analiz yöntemi ile inceleyen herhangi bir çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu temel gerekçe ışığında bu çalışmada öğretimsel liderliğe ilişkin branş değişkeni açısından etki büyüklüğünün ve birincil araştırmalarda göz ardı edilen bazı değişkenler açısından etki büyüklükleri arasında bir farklılığın olup olmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca bu çalışmanın sonuçlarının, ileride öğretimsel liderlik üzerine yapılacak olan çalışmalar için eleştirel bir bakış açısı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmayı önemi kılan bir diğer yön de eğitim bilimlerinde meta-analiz yönteminin kullanılmasıdır. Çünkü sosyal ve davranış bilimlerinde tek bir çalışmanın yeterince kesin cevaplar sağladığı çok seyrek bir durumdur (Glass, 1976: 3). Bu açıdan aynı konudaki bağımsız çalışmaların bulgularının istatistiksel olarak analiz edilmesi ve tüm çalışmalardan bir senteze ulaşılması sadece uygulamacılara politika belirlemeleri açısından katkı sağlamayacak, aynı zamanda araştırmacılara da yeni stratejik yönelimler sağlayabilecektir.

Aynı konuda yapılmış araştırmaların sayısı her geçen gün gittikçe artmaktadır. Bu nedenle günümüzde artık meta-analiz yöntemi bilimin en değerli ve en güvenilir yöntemlerinin başında gelmektedir. American Psychological Association [APA]’nın beşinci basımında (Loomis, 2009) meta-analizden birkaç kez söz edilirken, altıncı basımında birçok yerde söz edilmektedir (APA, 2012). Hatta iki sayfalık bir ek (ss.251-252) olarak

yayınlanmaktadır: Meta-Analiz Raporlama Standartları (MARS). Bu ek, bir meta-analiz çalışmasının rapor edilmesinde tüm detaylar için rehber niteliğindedir. APA altıncı basımdaki tüm meta-analiz içeriği bu yöntemin artık bilimsel alanyazında önemi ve değeri gittikçe artan bir analiz yöntemi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Cummings, 2012: 194).

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

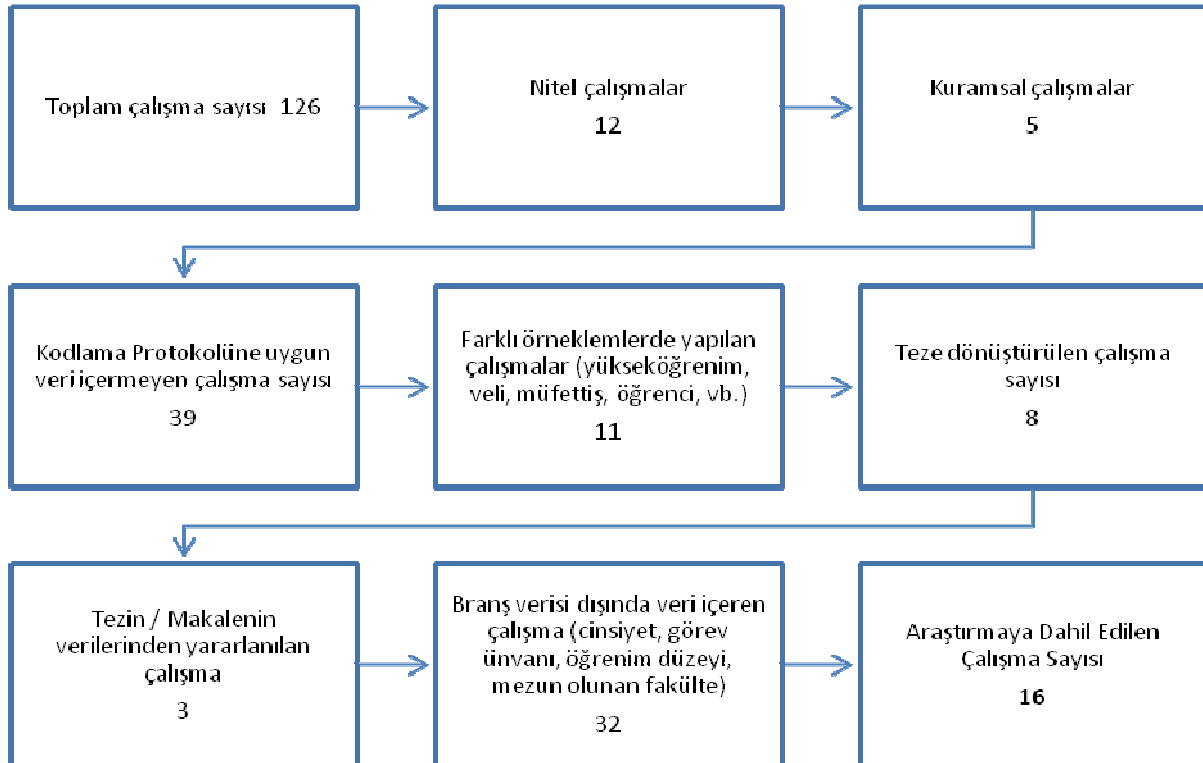
Bu araştırmada sistematik sentezleme yöntemlerinden meta-analiz yöntemi kullanılmaktadır. Meta-analiz, bağımsız (individual) çalışmalardan elde edilen nicel bulguların istatistiksel tekniklerle analiz edilmesi; sentezlenmesi ve yorumlanmasıdır. (Cumming, 2012:6; Ellis, 2012:5; Petticrew ve Roberts, 2006: 194).

Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın veri kaynakları Türkiye’de öğretimsel liderlik konusunda yapılmış olan doktora tezleri, yüksek lisans tezleri ve makalelerdir.

Taramada Kullanılan “Anahtar Sözcükler”

İlgili araştırmalara ulaşmak için tarama yapılan veri tabanlarında kullanılan anahtar sözcükler şunlardır: “öğretim/sel lider/lik/liği”, “eğitim/sel lider/lik/liği”, “instruction/al leader/ship”, “education/al leader/ship”, “curriculum leader/ship”, “learning-centered leader/ship”, “pedagogic/al leader/ship”, educative leadership. Alanyazın taraması sonucu ulaşılan 126 çalışmadan 16 çalışma meta analize dahil edilmiştir. Toplam 126 çalışmadan meta analize dahil edilen 16 çalışmaya nasıl indirildiğini gösteren akış diyagramı Şekil 1’de verilmiştir.



Şekil 1:Alanyazın Taraması Sonucu Ulaşılan Kaynaklar ve Araştırmaya Dahil Edilme Akış Diyagramı

Dahil Edilme Ölçütleri

Araştırmaya dahil edilen çalışmaların seçiminde kullanılan ölçütler şunlardır:

Ölçüt 1: *Zaman aralığı:* 1993-2013 yılları arasında yapılmış olma.

Ölçüt 2: *Yayınlanmış veya yayınlanmamış çalışma:* Yüksek lisans ve doktora tezleri, hakemli ve hakemsiz akademik dergiler, elektronik akademik dergiler.

Ölçüt 3: *Araştırma yöntemi:* Meta-analiz çalışmalarında standartlaştırılmış etki büyüklüğüne ulaşabilmek için, dahil edilen çalışmaların empirik çalışmalar olması, sınıf ve branş öğretmen gruplarına sahip olması öngörülmüştür.

Ölçüt 4: *Yeterli sayısal veri:* Sınıf ve branş grupları için örneklem büyüklüğü, ort. puan, std. Sapma, F, t, X^2 , Kruskal Wallis ve Mann Whitney U değerleri araştırmaya dahil edilmiştir.

Kodlama Yöntemi

Meta-analiz çalışmalarında kodlanacak özellik araştırmadaki etki büyüklüklerini etkileyebilecek herhangi bir özellik olabilir. (Card, 2012: 7; Cooper ve diğerleri, 2009: 127; Cumming, 2012:6; Ellis, 2012:98; Petticrew ve Roberts, 2006: 194). Öğretimsel liderlik ile ilgili nicel yöntemle yapılmış araştırmalar toplandıktan sonra, dahil edilme kriterlerine uyan çalışmalardan, karşılaştırma yapılabilmesini sağlayacak verileri oluşturabilmek için kategorik değişkenlere dönüştürecek bir kodlama yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan kodlama sistemi üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm "*çalışma kimliği*"dir. Araştırmanın kimlik numarası, araştırmacının başlığı, yazar veya yazarların adı, araştırmacının yapıldığı yıl ve il, çalışmanın türü bu bölümde yer almaktadır.

İkinci bölüm "*çalışma içeriği*"dir. Sorularda örneklem içeriği, uygulama bölgesi, uygulama düzeyi, uygulanan ölçek ve ölçeğin ön uygulamasının yapıp yapılmadığına ilişkin bilgiler bu bölümde toplanmıştır.

Üçüncü bölüm "*çalışma verileri*"dir. Bu bölümde çalışmalarda sınıf ve branş değişkenlerine ait öğretmenlerin algılarını içeren ölçek ortalama puanları, standart sapmaları, örneklem sayıları, t testi F testi, X^2 testi, Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testi sonuçları yer almaktadır.

Kodlama Protokolü Güvenirliği

Meta analiz çalışmalarında kodlama protokolünün güvenilirliğinin sağlanması da önerilmektedir (Card, 2012: 132; Petitti, 2000: 69). Kodlayıcı-1 ve Kodlayıcı-2 arasında sağlanan uyum (agreement) % 90,4 olarak bulunmuştur. Bazı kaynaklarda (Card, 2012: 131) kodlayıcılar arası frekans verilerinden yararlanarak, belirlenen bu uyuma oranında seçenек azlığından dolayı şans faktörünün de olabileceği göz önüne alınarak Cohen's Kappa istatistiğinin daha güvenilir bir sonuç verebileceği belirtilmektedir. Bu teste göre, kodlayıcılar arası güvenilirlik 0.83 olarak bulunmuştur. Bu sonuç kodlayıcılar arasında neredeyse mükemmel (Almost Perfect) bir uyumu göstermektedir (Landis ve Koch, 1977; Cohen, 1960; Viera ve Garrett, 2005).

Çalışma Moderatörleri

Çalışma moderatörleri etkinin büyüklüğü ile ilgili olan faktörlerdir (Card, 2012: 64). Çalışma moderatörleri, araştırmacıya göre, çalışma sonuçlarına etki ettiği düşünülen ve bu etkinin boyutunu belirlemek amacıyla meta-analiz çözümlerinde kullanılan bağımsız değişkenlerdir.

Araştırmaya Dahil Edilen Çalışmalara Ait Betimsel İstatistikler

Öğretmenlerin algılarını içeren ve çalışılan konuya ait etki büyüklüğünün hesaplanabilmesi için gerekli veriye sahip 16 adet çalışma belirlenmiştir. Öğretmenin branş değişkenine göre, veri içeren çalışmalar için en yüksek değerlerin 2009 ve 2010 yıllarına ait, merkez ilçelerde, yüksek lisans tezi olarak, yönetici ve öğretmen örnekleminde, ilköğretim düzeyinde uygulanan, araştırmacı tarafından geliştirilen ve ölçeğin ön uygulaması yapılmış olanlarda görülmektedir.

Yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin öğretmen branş verisi içeren 16 çalışma 4068'i sınıf öğretmeni ve 3245'i branş öğretmeni olmak üzere toplam 7313 öğretmeni kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen 16 çalışmada 72 adet etki büyüklüğü (Effect Size, Cohen's d) hesaplanmıştır. Genel karşılaştırma yapabilmek için 16 çalışmadan elde edilen öğretmen branşına göre öğretimsel liderliğe ilişkin algı farklılığına ait tüm veri satırlarının ortalama etki büyüklüğü herhangi bir birleştirme işlemi yapılmadan hesaplanmıştır.

Öğretmen branşlarına ilişkin ortalama etki büyüklüğü değeri hesaplanırken, deney grubu olarak sınıf öğretmenlerine ait değerler, kontrol grubu olarak da branş öğretmenlerine ait değerler alınmıştır. Yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin öğretmen branşı değişkenine göre elde edilen bulgularda pozitif işareti sınıf öğretmenlerinin algılarının branş öğretmenlerine göre daha yüksek olduğunu, negatif işareti ise branş öğretmenlerinin algılarının sınıf öğretmenlerine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, verilerin analizinde, grup karşılaştırma meta-analizi türlerinden *Grup Farklılığı* yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadaki bağımsız değişkene ait aritmetik ortalama değeri aynı ölçeklerden alınmadığı durumlarda standartlaştırılmış aritmetik ortalamalar farkı etki büyüklüğü yöntemi kullanılır. "Cohen d" istatistiği standardize edilmiş ortalamalar arası farkları tanımlayan etki büyüklüğüdür. Ortalamaların birbirinden kaç standart sapma uzaklaştığını gösterir (Card, 2012: 85; Borenstein, 2009: 25).

Etki Büyüklüğü Sınıflandırmaları

Aritmetik ortalamalara dayanan etki büyüklüğü değerleri için alanyazında sıklıkla kullanılan sınıflandırmalardan biri olan Cohen(1988: 40)'e ait sınıflandırma aşağıda verilmiştir:

d=0,20 - 0,50 düşük düzeyde (small)
d=0,50 - 0,80 orta düzeyde (medium)
d=0,80 < d yüksek düzeyde (large)

Etki büyüklüğü için bir diğer indeks ise Lipsey'e aittir (aktaran Cooper ve diğerleri, 2009: 515):

d=0,15 düşük (low)
d=0,45 orta (middle)
d=0,90 yüksek (top)

Alanyazında kullanılan ve diğer iki sınıflandırmaya göre göreceli olarak daha ayrıntılı bir sınıflandırma da Thalheimer ve Cook (2002)'a aittir:

- 0.15 < d < 0.15 önemsiz düzeyde (negligible, trivial)
0.15 < d < 0.40 düşük düzeyde (small)
0.40 < d < 0.75 orta düzeyde (medium)
0.75 < d < 1.10 yüksek düzeyde (large)
1.10 < d < 1.45 çok yüksek düzeyde (very large)
1.45 < d mükemmel düzeyde (huge)

Bu çalışmada, her araştırmaya ait etki büyüklükleri ile varyansları ve grupların karşılaştırmaları Meta-Analiz için İstatistiksel Paket Programı CMA Ver. 2.0 Comprehensive Meta Analysis (Borenstein ve diğerleri, 2005) kullanılarak hesaplanmıştır. Kodlayıcı güvenilirliği testi için SPSS ver.17.0'den yararlanılmıştır. Dahil edilen çalışmalarda anlamlılık düzeyi 0.05 alındığı için bu araştırmada da istatistiksel analizlerin anlamlılık düzeyi olarak 0.05 belirlenmiştir.

BULGULAR

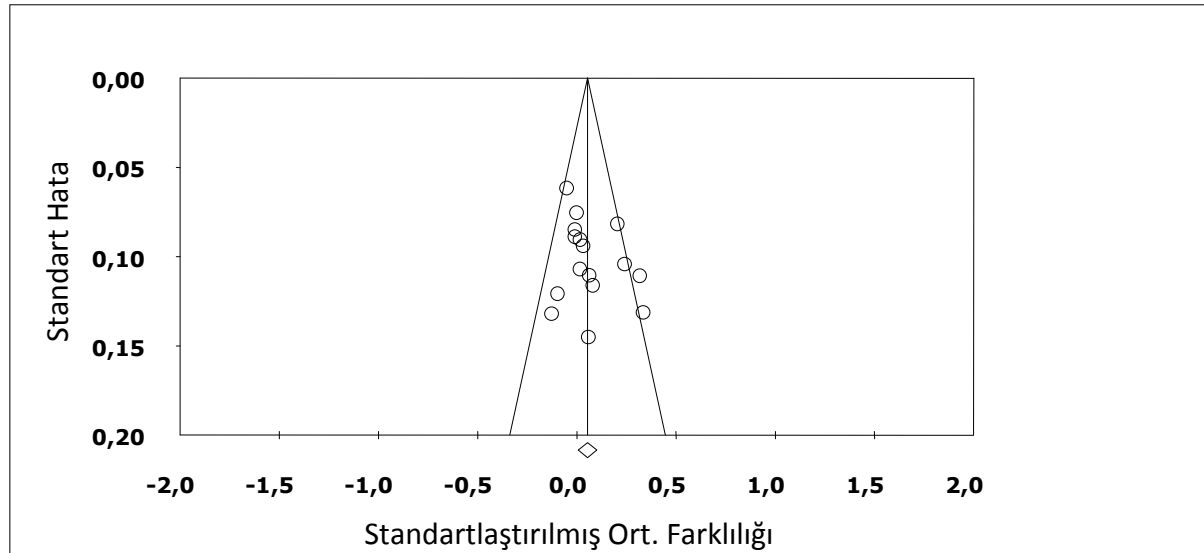
Bu çalışmaya dahil edilen araştırmalar açısından yayın yanlılığının olup olmadığının belirlenmesi, etki büyüklüklerinin birleştirilmemiş bulguları ve orman grafiği, sabit etkiler modeline göre birleştirilmiş bulgular ve

homojenlik testi sonuçları, rastgele etkiler modeline göre birleştirilmiş bulgular ve moderatör analiz sonuçları aşağıda verilmiştir:

Yayın Yanlılığı

Yayın yanlılığı, negatif ve istatistiksel anlamlılık bulunmayan çalışmalarla karşılaştırıldığında, pozitif ve istatistiksel anlamlılık bulunan çalışmaların yayınlanması eğilimi olduğu anlamına gelmektedir. Belirli bir düzeyin üzerindeki yayın yanlılığı hesaplanacak ortalama etki büyüklüğünü etkiler ve olması gerekenden daha yüksek gösterir (Borenstein ve diğerleri, 2009, 277). Bu çalışmada yayın yanlılığı iki yöntem kullanılarak test edilmiştir. (a) Huni saçılım grafiği (b) Orwin's Fail-Safe N.

Meta analiz veri setinin görsel bir özeti olarak da değerlendirilen (Cooper ve diğerleri, 2009: 437) ve yayın yanlılığının olasılığını gösteren huni saçılım grafiğinin (funnel plot) sonuçları Grafik 1'de gösterilmektedir. Huni saçılım grafiği, Y ekseninde çalışmaya ait standart hata değeri (Standard Error) ile X ekseninde etki büyüklüğü (Effect Size)'nü göstermektedir. Standart hata değeri küçük olan çalışmalar huni şeklinin üst kısmına doğru ve ortalama etki büyüklüğünün yakınında toplanmaktadır. Standart hata değeri büyük çalışmalar şeklin alt kısmına doğru kayarlar çünkü örneklem sayısı az olan çalışmalarda etki büyüklüğü tahmininde daha fazla örneklem varyansı vardır (Borenstein ve diğerleri, 2009: 283).



Grafik 1: Branş Değişkenine Göre Yöneticilerin Öğretimsel Liderliği Etki Büyüklüğü Verisi İçeren Çalışmaların Huni Saçılım Grafiği

Grafik 1'de görüldüğü gibi, araştırmaya dahil edilen 16 çalışma etki büyüklüğü dikey çizgisinin her iki yanına simetrik olarak ve birleştirilmiş etki büyüklüğüne çok yakın bir konumda yer almaktadır. Yayın yanlılığının olmaması durumunda, çalışmaların birleştirilmiş etki büyüklüğünü gösteren dikey çizginin her iki yanında simetrik bir şekilde yayılmaları beklenir (Borenstein ve diğerleri, 2009: 284). Branş değişkenine göre hesaplanan birleştirilmiş etki büyüklüğünü belirlemek üzere araştırmaya dahil edilen 16 çalışmanın simetrik bir şekilde üst ve orta bölgede dağılıyor olması yayın yanlılığının olmadığını göstermektedir. (Borenstein ve diğerleri, 2009: 284). Bu huni saçılım grafiği, araştırmaya dahil edilen çalışmalar açısından yayın yanlılığının bulunmadığının göstergelerinden biridir.

Yayın yanlılığının test etmek için Orwin's Fail-Safe N hesaplaması da yapılmıştır. Orwin's Fail-Safe N bir meta-analizde eksik olabilecek çalışma sayısını hesaplamaktadır (Borenstein ve diğerleri, 2009: 285). Bu analizin sonucunda, Orwin's Fail-Safe N 70 olarak hesaplanmıştır. Meta-analiz sonucunda bulunan 0,05373 ortalama etki büyüklüğünün 0,01000 düzeyine (trivial), yani neredeyse sıfır etki düzeyine ulaşabilmesi için gerekli çalışma sayısı 70 adettir. Halbuki dahil edilen 16 çalışma Türkiye'de bu araştırma sorusuna yönelik yapılmış tüm çalışmalardan (nitel, nicel, kuramsal vb.) dahil edilme kriterine göre ulaşılabilmiş çalışmaların tamamıdır.

Bunların dışında 70 çalışmaya daha ulaşılması olası olmadığından, bu sonuç, bu meta-analizde yayın yanlılığının olmadığına bir diğer göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Öğretmen Branş Değişkenine İlişkin Etki Büyüklüğü Analizinin Birleştirilmemiş Bulguları

Sınıf ve branş öğretmenlerine ait yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin algılarının etki büyüklükleri, küçük etki büyüklüğü değerinden büyük etki büyüklüğü değerine doğru sıralanmış şekilde, standart hata ve % 95'lik güvenilirlik aralığına göre alt ve üst sınırları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Öğretmenlerin Branşlarına Göre Öğretimsel Liderlik Etki Büyüklükleri

Çalışma	Etki Büyüklüğü (d)	Standart Hata	Varyans	Alt Sınır	Üst Sınır	Z Değeri	p
Taş, 2000	-0,124	0,132	0,017	-0,383	0,135	-0,939	0,348
Çetin, 2009	-0,094	0,121	0,015	-0,332	0,143	-0,779	0,436
Recepoğlu, 2011	-0,048	0,062	0,004	-0,170	0,073	-0,780	0,435
Gülbahar, 2010	-0,007	0,085	0,007	-0,174	0,159	-0,087	0,930
Demiral, 2009	-0,007	0,089	0,008	-0,182	0,168	-0,080	0,936
Tahaoğlu, 2007	0,001	0,076	0,006	-0,147	0,150	0,018	0,985
Çakıcı, 2010	0,018	0,107	0,012	-0,192	0,228	0,167	0,868
Yılmaz, 2010	0,020	0,091	0,008	-0,158	0,198	0,217	0,828
Yüce, 2010	0,034	0,094	0,009	-0,150	0,219	0,365	0,715
Balcı, 2009	0,061	0,145	0,021	-0,224	0,346	0,419	0,675
Tekeli, 2005	0,065	0,111	0,012	-0,152	0,282	0,587	0,557
Küp, 2011	0,083	0,116	0,014	-0,146	0,311	0,709	0,478
Akdağ, 2009	0,207	0,082	0,007	0,047	0,368	2,529	0,011
Demiral, 2007	0,244	0,105	0,011	0,039	0,449	2,330	0,020
Aksoy, 2006	0,320	0,111	0,012	0,102	0,538	2,882	0,004
Bayraker, 2003	0,337	0,132	0,017	0,079	0,595	2,562	0,010

Tablo 1'e göre 16 çalışmanın öğretmenin branşına göre standardize edilmiş etki büyüklükleri -0,124 ile branş öğretmenleri lehine değer ile 0,337 sınıf öğretmenlerine ait değer aralığında değişmektedir. 4 çalışmada istatistiksel anlamlı farklılık ($p < .05$) bulunurken 12 çalışmada anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. 16 çalışmanın güven aralığı ise -0,383 ile 0,595 arasında değişmektedir.

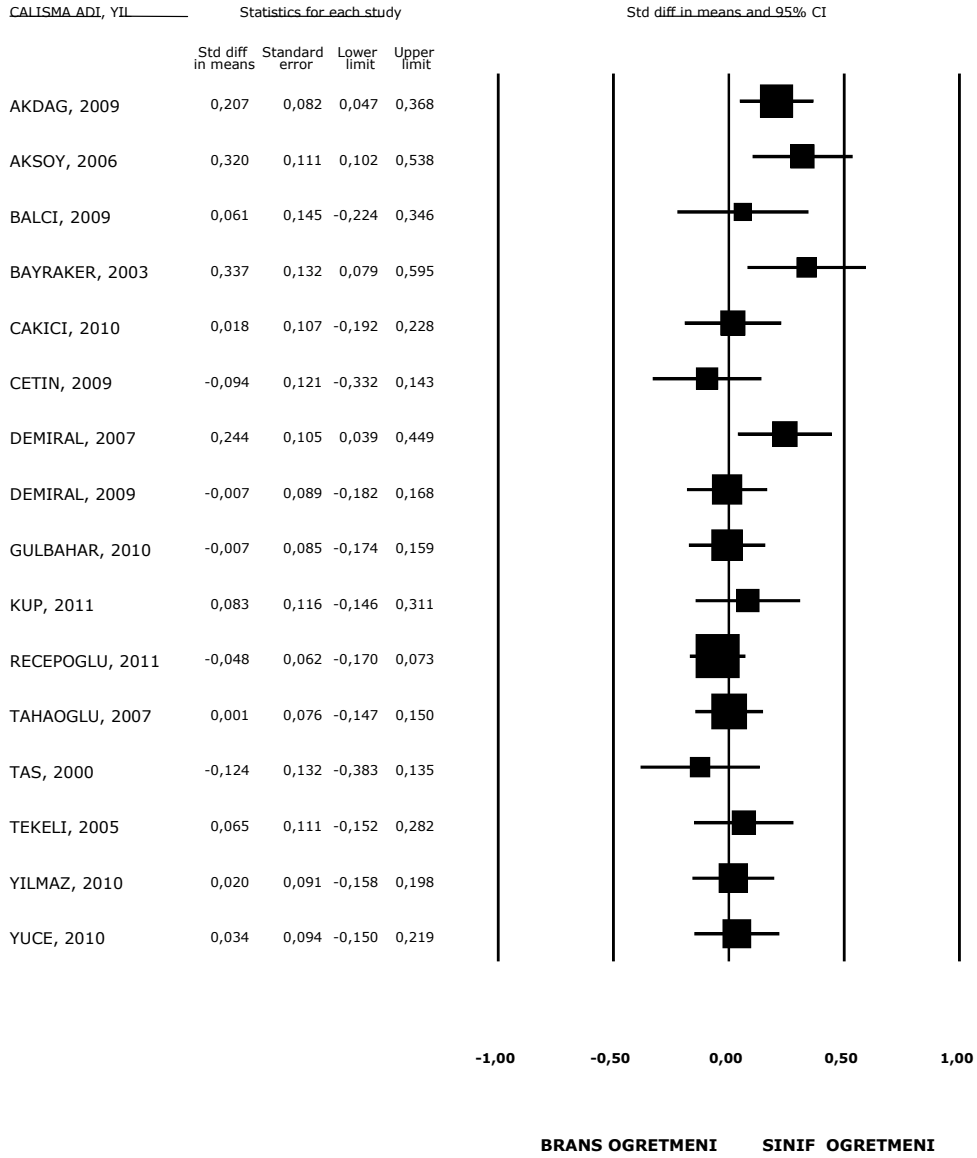
Branş Değişkenine İlişkin Veri İçeren Çalışmalara Ait Orman Grafiği

Grafik 2 çalışmalara ait orman grafiği araştırmaya dahil edilen ve branşa ait veri içeren 16 çalışmayı toplu halde göstermektedir.

Çalışma

İstatistiksel Sonuçlar

Etki Büyüklükleri ve % 95 GA



Grafik 2: Branş Değişkenine Göre Öğretimsel Liderlik Etki Büyüklükleri Orman Grafiği

Grafik 2 incelendiğinde branş değişkenine ilişkin veri içeren çalışmaların çoğunluğunun sonuçlarının etkisizlik çizgisine yakın olduğu görülmektedir.

Öğretmen Branşına İlişkin Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Sabit Etkiler Modeline Göre Birleştirilmiş Bulguları
Yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin sınıf ve branş öğretmen algılarının etki büyüklüklerinin sabit etkiler modeline göre birleştirilmiş ortalama etki büyüklüğü, standart hata ve % 95'lik güvenilirlik aralığına göre alt ve üst sınırları olarak Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2: Öğretmen Branşına Göre Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Sabit Etkiler Modeline Göre Birleştirilmiş Bulguları

Çalışma	Etki Büyüklüğü (d)	Standart Hata	Varyans	Alt Sınır	Üst Sınır	Z Değeri	p
Sabit Etkiler Modeli	0,054	0,024	0,001	0,007	0,101	2,233	0,026

Tablo 2'de branş değişkenine göre araştırmaya dahil edilen çalışmalara ait etki büyüklüğü değerlerinin sabit etkiler modeline göre ortalama etki büyüklüğü değeri $ES=0,054$, ortalama etki büyüklüğünün standart hatası $SE=0,024$, ortalama etki büyüklüğünün güven aralığı üst sınırı 0,101 ve alt sınırı 0,007 olarak hesaplanmıştır.

Hesaplamalar doğrultusunda meta analize dâhil edilen 16 çalışmadaki veriler sabit etkiler modeline göre sınıf öğretmenleri lehine algının branş öğretmenlerinden daha olumlu olduğu bulunmuştur. Ancak etki büyüklüğü değeri 0,20'den küçük olduğu için Cohen'in sınıflandırmasına göre düşük düzeyin altında bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Cohen, 1988, 40). Lipsey'in sınıflandırmasında da 0,15 'den daha az olduğundan düşük düzeyin de altında bir etki büyüklüğü söz konusudur. Thalheimer ve Cook (2002)'a ait sınıflandırmaya göre ise önemsiz düzeyde (-0,15 – 0,15) bir etki büyüklüğüdür.

Homojenlik Testi, Q ve I^2 İstatistiği

İstatistiksel anlamlılık Z testine göre hesaplandığında $Z=2,233$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonucun $p=0,026$ ile istatistiksel anlamlılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Branş değişkenine göre araştırmaya dahil edilen 16 çalışmadan 5'i (Çakıcı, 2010; Yılmaz, 2010; Yüce, 2010; Balcı, 2009; Tekeli, 2005) ortalama etki büyüklüğünün alt ve üst sınırları içerisinde kalarak bulunan etki büyüklüğüne yakın sonuca ulaşmışken, kalan 11 çalışma ise bu sınırların üstünde ya da altında sonuçlara ulaşmışlardır. Etki büyüklüğü dağılımının homojenlik testi sonuçları Tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3: Branşa İlişkin Etki Büyüklüğü Dağılımının Homojenlik Testi Sonuçları

Q değeri	df (Q)	P	I^2 değeri
25,046	15	0,049	40,110

Homojenlik testi diğer adı ile Q-istatistiği için $Q=25,046$ olarak hesaplanmıştır. χ^2 -tablosundan % 95 anlamlılık düzeyinde 15 serbestlik derecesi değeri 24,992 olarak bulunmuştur. Q-istatistik değeri ($Q=25,046$) 15 serbestlik derecesi ile ki-kare dağılımının kritik değerini ($\chi^2_{0,95} = 24,992$) aştığı için etki büyüklüklerinin dağılımına ait homojenliğin yokluk hipotezi sabit etkiler modelinde reddedilmiştir. Yani etki büyüklükleri dağılımının sabit etkiler modeline göre heterojen bir özelliğe sahip olduğu belirlenmiştir. Homojenlik testi beklenenden yüksek çıktığı için rastgele etki bileşenin varyansı hesaplanarak model rastgele etkiler modeline çevrilmiştir.

Q istatistiğinin bir tamamlayıcısı olarak geliştirilen I^2 ise heterojenliğe ilişkin daha net bir sonuç ortaya koymaktadır (Petticrew ve Roberts, 2006, 217). I^2 etki büyüklüğüne ilişkin toplam varyansın oranını göstermektedir. I^2 istatistiği Q istatistiğinin aksine çalışma sayısından etkilenmemektedir. I^2 nin yorumlanmasında ise % 25 düşük düzeyde heterojenliği, % 50 orta düzeyde heterojenliği ve % 75 yüksek

düzye heterojenliği göstermektedir (Cooper ve diğerleri, 2009: 263). Branş değişkenine için, sabit etkiler modeline göre, elde edilen ortalama etki büyüklüğü 0,054 için I^2 değeri % 40 ile orta düzey heterojenliği gösterdiği için model rastgele etkiler modeline çevrilmiştir.

Öğretmen Branşına İlişkin Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Rastgele Etkiler Modeline Göre Bulguları

Sınıf ve branş öğretmenlerine ait yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin algılarının etki büyüklüklerinin rastgele etkiler modeline göre birleştirilmiş ortalama etki büyüklüğü, standart hata ve % 95'lik güvenirlilik aralığına göre alt ve üst sınırları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Öğretmen Branşına Göre Etki Büyüklüğü Meta Analizinin Rastgele Etkiler Modeline Göre Birleştirilmiş Bulguları

Çalışma	Etki Büyüklüğü (d)	Standart Hata	Varyans	Alt Sınır	Üst Sınır	Z Değeri	P
Rastgele Etkiler Modeli	0,062	0,032	0,001	-0,001	0,125	1,937	0,053

Tablo 4'e göre, meta analize dâhil edilen 16 çalışmadaki veriler rastgele etkiler modeline göre; 0,032 standart hata ve % 95'lik güven aralığının üst sınırı 0,125 ve alt sınırı -0,001 ile etki büyüklüğü değeri $ES=0,062$ olarak yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin algının sınıf öğretmenleri lehine branş öğretmenlerinden daha olumlu olduğu hesaplanmıştır. Ancak etki büyüklüğü değeri 0,20'den küçük olduğu için Cohen'in sınıflandırmasına göre düşük düzeyin de altında bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Cohen, 1988: 40). Lipsey'in sınıflandırmasında da 0,15'den daha az olduğundan düşük düzeyin de altında bir etki büyüklüğü söz konusudur. Thalheimer ve Cook (2002)'a ait sınıflandırmaya göre ise önemsiz düzeyde (-0,15 – 0,15) bir etki büyüklüğüdür. İstatistik anlamlılık z-testine göre hesaplandığında $Z=1,937$ olarak bulunmuştur. Ulaşılan sonucun $p=0,053$ ile istatistiksel anlamlılığa sahip olmadığı belirlenmiştir.

Branş Değişkenine Göre Moderatör Analizi

Branşa göre meta analize dâhil edilen çalışmalara ait bağımsız değişkenlerden; uygulama bölgesi, yayın türü, örneklem içeriği ve ölçek hazırlama durumuna göre Q-istatistiği homojenlik testi yapılmıştır. Test sonucunda iki moderatörde (uygulama bölgesi ve ölçek hazırlama) gruplar arası dağılımın homojen bir dağılıma sahip olduğu diğer bir deyişle yapılan gruplandırmanın öğretmenin branşının ortalama etki büyüklüğü değerini değiştirmedii belirlenmiştir. Uygulama düzeyi moderatörü için ise analiz yapılabilecek ikinci bir grup oluşmadii için moderatör analizi yapılmamıştır. Yayın türü ve örneklem içeriği moderatör analizler sonucunda ise gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı bir heterojenlik belirlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarını gösterme düzeylerine ilişkin sınıf ve branş öğretmenlerinin görüşlerinin etki büyüklüklerini belirlemeyi amaçlayan bu meta-analize 16 çalışma dahil edilmiştir. Bu çalışmalara ait en yüksek değerlerin 2009 ve 2010 yıllarına ait, merkez ilçelerde, yüksek lisans tezi olarak, yönetici ve öğretmen örnekleminde, ilköğretim düzeyinde uygulanan, araştırmacı tarafından geliştirilen ve ölçeğin ön uygulaması yapılmış olanlarda olduğu belirlenmiştir. 7.313 kişilik bir örnekleme oluşturan 16 çalışmaya ait 72 adet etki büyüklüğü hesaplanmıştır. 4 çalışmada istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunurken 12 çalışmada anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Sabit Etkiler Modelinde birleştirme işlemi sonucu sınıf öğretmenleri lehine 0,054'lük [0,007 - 0,101] pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etki büyüklüğü bulunmuştur. Bu sonuç Cohen (1988), Lipsey (akt. Cooper ve diğerleri, 2009) ve Thalheimer ve Cook(2002)'un sınıflandırmasına göre düşük ve önemsiz düzeyde bir sonuçtur. Yapılan homojenlik testleri (Q ve I^2) sonucunda çalışmalar arasında orta düzye çok yakın (%40) heterojenlik bulunduğundan birleştirme işlemi için model, rastgele etkiler modeline çevrilmiştir. Rastgele etkiler modelinde birleştirme işlemi sonucu sınıf öğretmenleri lehine 0,062'lik [-0,001 - 0,125] pozitif ancak istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir etki büyüklüğü bulunmuştur. Bu sonuç da Cohen (1988) ve Lipsey (akt. Cooper ve diğerleri, 2009)'in sınıflandırmasına göre düşük düzeyde bir etkidir. Thalheimer ve Cook(2002)'un sınıflandırmasına göre

ise önemsiz düzeyde bir etkiyi göstermektedir. Bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin algıları açısından sınıf ve branş öğretmenleri arasında, sosyal bilimler açısından önemli sayılamayabilecek bir farkın olduğunu göstermektedir.

Ortaya çıkan bu farkı açıklayabilecek moderatör değişkenler için de analizler yapılmıştır. 16 çalışmanın uygulama bölgesi ($Q_b=0,599$, $p>0,05$) ve ölçek hazırlama ($Q_b=0,210$, $p>0,05$) moderatörleri açısından ise istatistiksel anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yayın türü ($Q_b=5,655$, $p<0,05$), örneklem içeriği ($Q_b=8,513$, $p<0,05$) moderatörü açısından ise bir fark belirlenmiş, ancak bu farkın nedeni olarak yayın türünde 2 çalışma, örneklem içeriğinde de 3 çalışmanın bu farka yol açmış olabileceği görülmüştür. Bu çalışmaların metodolojilerinin bu farka yol açma olasılığı olabilir. Uygulama düzeyi moderatörü için ise yeterli sayıda alt grup oluşmadığından analiz yapılmamıştır.

Okul yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin sınıf ve branş öğretmen algılarını konu edinen, yurtiçinde ve yurt dışında yapılmış herhangi bir meta-analiz çalışması olmadığından, bu ilk sonuçların karşılaştırılması olanağı bulunamamıştır.

Alanyazında sistematik sentezlemede meta-analiz öncesinde kullanılan bir yöntem olan açıklayıcı sentezleme yöntemi ile 16 çalışma değerlendirildiğinde, büyük çoğunluğu (%75, 12 çalışma) istatistiksel olarak anlamlı çıkmadığı için değerlendirmeye katılmazken, kalan 4 çalışmanın (% 100) tamamı sınıf öğretmenler lehine ve istatistiksel olarak da anlamlı bir sonuca ulaşılmaktadır. Açıklayıcı sentezleme yöntemine göre, bu çalışmada ulaşılan farkın yönü ve büyüklüğünü destekleyen ve istatistiksel olarak da anlamlı olan bir sonuca ulaşılmıştır. Sistematik sentezlemenin bir diğer çeşidi olarak kullanılan oy sayma yöntemi ile değerlendirildiğinde ise çalışmaların çoğunluğu % 74 (12 çalışma) istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşmadığından branş değişkeni açısından öğretmen algıları arasında bir farkın olmadığı sonucuna varılacaktır. Oysa bu sonuç meta-analiz sonucu bulunan ve önemsiz düzeyde de olsa sınıf öğretmenleri lehine olarak bulunan sonucu desteklemeyen bir bulgudur.

ÖNERİLER

Eğitim kurumlarına özgü bir liderlik biçimi olan öğretimsel liderliğe ilişkin nitel-nicel yöntemlerle yapılan araştırmalar her geçen gün artmakta ve yeni ölçeklerle ölçülmekte olduğundan benzer bir meta-analiz çalışması ileriki yıllarda yeni çalışma bulguları eklenerek tekrarlanabilir ve karşılaştırma yapılabilir. Sonuçta bulunabilecek etki büyüklüğünün artması ve azalmasının sonuçları tartışılabilir.

Bu meta-analiz çalışmasında yöneticilerin öğretimsel liderliğine ilişkin öğretmen algılarında, sınıf ve branş değişkeni açısından karşılaştırılmasına odaklanılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan sonuç bundan sonra bu konuda yapılacak olan araştırmalarda branş değişkeninin artık kullanılmasının çok da anlamlı olmadığını göstermektedir. Öğretmen algıları açısından müdürlerin öğretimsel liderliğine yönelik diğer değişkenler araştırılabilir.

Bu araştırmanın bir tamamlayıcısı olmak üzere, konuya ilişkin nitel çalışmalarla bir tarama araştırması gerçekleştirilebilir.

Araştırmanın bir sınırlılığı olarak, bu çalışma sadece Türkiye’de yapılan çalışmalara odaklanmaktaydı. Yine sınırlı ve benzer bir çalışma ile aynı konunun dünyadaki veya değişik ülkelerdeki durumuna bakılabilir ve karşılaştırma fırsatı sağlanabilir.

Not: Bu çalışma Yrd. Doç. Dr. Necdet KONAN danışmanlığında Ali KİŞ’in İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde hazırladığı “Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışlarını Gösterme Düzeylerine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bir Meta-Analiz” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bu çalışma Yrd. Doç.. Dr. Necdet KONAN tarafından proje yürütücülüğü yapılan İ.Ü. BAP projesi kapsamında desteklenen 2013-19 nolu projenin bir bölümüdür.

KAYNAKÇA

Yıldız imi () ile işaretlenmiş kaynaklar, meta-analize dahil edilen çalışmaları göstermektedir.*

*Akdağ, G. A. (2009). *İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarının yeni ilköğretim müfredatının uygulanmasındaki etkililik düzeyi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

*Aksoy, E. (2006). *İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretimsel liderlik rolleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Arın, A. (2006). *Lise Yöneticilerinin Öğretim Liderliği Davranışları İle Kullandıkları Karar Verme Stratejileri ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

American Psychological Association [APA]. (2012). *Publication manual of American Psychological Association* (6th edition), Washington, DC.

Argon, T., & Mercan, M. (2009). İlköğretim okul yöneticilerinin öğretim liderliği rollerini gerçekleştirebilme düzeyleri, *Eğitim Araştırmalarında Güncel Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar*. Çanakkale: Eğitim Araştırmaları Birliği. <http://www.eab.org.tr/eab/index.php> Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2013.

Arslan, G. (2007). *Okul müdürlerinin öğretimsel liderlik anlayışı ile öğretmenlerin mesleki tükenmişliğinin karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arslan, M. (2009). *Yeni ilköğretim programının uygulanmasında ilköğretim okulu yöneticilerinin öğretimsel liderlik rollerine ilişkin öğretmen görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

*Balci, Y. (2009). *İlköğretim okullarında çalışan öğretmen ve yöneticilerin örgütsel bağlılığı ile yöneticilerin öğretimsel liderlik ve dönüştürücü liderlik davranışları arasındaki ilişkilerin analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

*Bayraker, B. (2003). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J. P. T., & Rothstein, H. R. (2009). *Introduction to meta-analysis*. West Sussex-UK: John Wiley & Sons Ltd.

Borenstein, M., Hedges, L., Higgins, J., & Rothstein, H. (2005). *Comprehensive Meta-Analysis Version 2*. Englewood, NJ: Biostat.

Bursaloğlu, Z. (1994). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış* (9. basım). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Card, N. A. (2012). *Applied meta-analysis for social science research*. New York: The Guilford Press.

Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-46.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2 nd. edition). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

<http://books.google.com.tr/>

books?id=T10N21RAO9oC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false Erişim tarihi: 20 Temmuz 2013.

Cooper, H., Hedges, L. V., & Valentine, J. C. (Eds.). (2009). *The handbook of research synthesis and meta-analysis* (2nd edition). New York: Russell Sage Publication.

Cumming, G. (2012). *Understanding the new statistics*. New York: Routledge, Taylor and Francis Group.

*Çakıcı, E. (2010). *İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretim liderliği davranışlarını gerçekleştirme düzeyi (Sakarya ili örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, M. (2010). *Öğretmen Görüşlerine Göre Okul Yöneticilerinin Öğretimsel Liderlik Davranışı ile Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çelik, V. (2007). *Eğitimsel liderlik* (4.basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

*Çetin, M. (2009). *İlköğretim öğretmenlerinin ve müdür yardımcılarının algılarına göre müdürlerinin liderlik yeterlikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

*Demiral, E. (2007). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

*Demiral, S. (2009). *Öğretmen ve okul yöneticisi algılarına göre ilköğretim okul müdürlerinin program liderliği davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Derbedek, H. (2008). *İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik özelliklerinin öğretmenlerin öz yeterlilikleri üzerindeki etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Dönmez, M. (2008). *Resmi ilköğretim okulları müdürleri ile özel ilköğretim okulları müdürlerinin öğretim liderliği davranışlarının karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Ellis, P. D. (2012). *The essential guide to effect sizes* (5th edition). Cambridge-UK: Cambridge University Press.
Erçetin, Ş. Ş. (2000). *Lider sarmalında vizyon* (2. basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Ergen, Y. (2009). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderlik davranışlarının öğretmenlerin motivasyonu üzerindeki etkisi (Manisa ili örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Evers, C.W., Lakomski, G. (1996). *Exploring educational administration*. Oxford: Elsevier Science Ltd. UK.

Gezici, A. (2007). *Yöneticilerin liderlik stillerinin çalışanların iş tatmini üzerindeki etkileri: özel eğitim kurumlarında öğretimsel liderlik ve bir uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Glass, G. V. (1976). Primary, secondary, and meta-analysis of research. *Educational Researcher*, 5, 3–8.

Gökçer, N. (2004). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği rollerini gerçekleştirme düzeyleri ve bu rolleri sınırlayan etkenler (Bingöl ili örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

*Gülbahar, B. (2010). *Öğretmenlerin ilköğretim programlarının uygulanmasında ilköğretim okulu yöneticilerinden beklemedikleri rollere ilişkin görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gürsun, Y. (2007). *İlköğretim okul müdürlerinin öğretmenler tarafından algılanan öğretimsel liderlik rolleri ile iletişim tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hallinger, P., & Murphy, J. (1985). Assessing the instructional management behavior of principals. *The Elementary School Journal*, 86(2), 217-247.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2010). *Eğitim yönetimi*. (Çev. S. Turan) (7.basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İnandi, Y., & Özkan, M. (2006). Resmi İlköğretim Okulları ve Liselerde Görev Yapan Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Müdürler Ne Derece Öğretim Liderliği Davranışları Göstermektedir? *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 123-149.

İnceler, S. (2005). *İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretmenlerin mesleki gelişimlerine yönelik öğretimsel liderlik davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Karatay, Ş. (2011). *İlköğretim okulu yöneticilerinin liderliği davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Kaya, G. (2008). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlere göre okul müdürlerinin öğretim liderliği davranışları ile karar verme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaya, Ö. (2008). *Mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projesi (MEGEP) pilot meslek lisesi yöneticilerinin öğretim liderliği davranışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Krug, S. E. (1992). Instructional leadership: A constructivist perspective. *Educational Administration Quarterly*, 28(3), 430-443.

*Küp, Hakan. (2011). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği niteliğinin eğitim programlarının başarıyla uygulanmasına etkilerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kayseri ili örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Landis, J. R. ve Koch, G. G. (1977) The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*. Cilt. 33, say. 159-174

Loomis, K. H. (2009). *APA yayım kılavuzu*. (Çev. C. Pamay & Z. G. Üstün) (5. basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Önder, A. (2010). *İlköğretim ve ortaöğretim okulu yöneticilerinin öğretim liderliği rollerini gerçekleştirme düzeyleri ve bunu sınırlayan etkenler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Petitti, D. B. (2000). *Meta-analysis, decision analysis, and cost-effectiveness analysis* (2nd edition). New York: Oxford University Press.

Petticrew, M., & Roberts, H. (2006). *Systematic reviews in the social sciences*. MA-USA: Blackwell Publishers Ltd.

Pincus, Tamar., C Miles, R. Froud, M.Underwood, D.Carnes, S. JC Taylor. (2011). Methodological criteria for the assessment of moderators in systematic reviews of randomised controlled trials: A consensus study. *BMC Medical Research Methodology* 11:14 doi:10.1186/1471-2288-11-14.

*Recepoğlu, E. (2011). *Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin mizah tarzları ile öğretim liderliği davranışları ve okulun örgütsel sağlığı arasındaki ilişki*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sağır, M. (2011). *İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretimsel liderlik rolleri ve karşılaştıkları sorunlar*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Sönmez, A. (2010). *Ortaöğretim okulu müdürlerinin öğretmenler tarafından algılanan durumsal liderlik stilleri ile öğretimsel liderlik rolleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sözüeroğlu, M. A. (2006). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği davranışlarının değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Şişman, M. (2004). *Öğretim liderliği* (2. basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

*Tahaoglu, F. (2007). *İlköğretim okulu müdürlerinin liderlik rollerinin örgüt iklimi üzerine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

*Taş, A. (2000). *İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretim liderliği rollerini gerçekleştirme düzeyleri (Burdur-İsparta illeri örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

*Tekeli, Mustafa (2005). *İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretimsel liderlik davranışlarına ilişkin yönetici ve öğretmen algılarının karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Thalheimer, W., & Cook, S. (2002). *How to calculate effect sizes from published research articles: A simplified methodology*. http://work-learning.com/effect_sizes.htm erişim tarihi: 20 Temmuz 2013.

Tıkr, N. (2005). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarıyla duygusal zekaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Viera & Garrett (2005). Understanding interobserver agreement: The Kappa statistic. *Family Medicine*, 360-363.

*Yılmaz, E. (2010). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretimsel liderlik rolleri ile etkili okul arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

*Yüce, S. (2010). *İlköğretim okulu müdürlerinin öğretim liderliği davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.